

Aan: Provinciale Staten Friesland
ter attentie van Commissaris der Koning, de heer Jorritsma.
Tweebaksmarkt 52
8900 HM Leeuwarden

Van: Vereniging gasTvrij Terschelling
Annet van Essen (voorzitter)
Secretariaat: Dorpsstraat 47
8896 JC Hoorn, Terschelling
telefoon 06 83 41 28 79
www.gasTvrijterschelling.nl
info@gasTvrijterschelling.nl

Betreft: Adviesprocedure inzake vergunningaanvraag Tulip Oil voor gaswinning op Terschelling

Terschelling, 19 mei 2015

Geachte heer Jorritsma,

Als Commissaris der Koning bent u nauw betrokken bij het advies van de provincie Friesland aan minister Kamp van Economische Zaken over de voorgenomen gaswinning op Terschelling door Tulip Oil. Ik ben zo vrij om uw aandacht te vragen voor deze brief van de vereniging gasTvrij Terschelling.

De vereniging gasTvrij Terschelling is in februari 2015 door verontruste burgers opgericht om gaswinning op en rond Terschelling te voorkomen. Onze vereniging is op grond van haar statuten belanghebbende in de procedures. Inmiddels hebben 25.000 mensen onze petitie getekend tegen de plannen voor vervuilende mijnbouw en gasverwerking door Tulip Oil in het gasveld Terschelling Noord.

De vereniging is blij dat de Provincie zich ook heeft uitgesproken tegen nieuwe gaswinning en tegen CO2-opslag in Friesland. In de lopende procedure is bestuurlijk gezien alleen de Provincie Friesland advies gerechtigd. Wij verzoeken u echter in de geest van de nieuwe Mijnwet de bezwaren en vragen uit deze brief mee te nemen in uw advies aan de minister, in de hoop dat de vergunningaanvraag van Tulip Oil wordt afgewezen.

Onze formele bezwaren zijn:

- het adviesdocument is in het Engels opgesteld en bevat minder pagina's (21) dan de aanvraag (42), de vergunningaanvraag en het adviesdocument kennen verschillende inhoud en bijlages. Wat nu de juiste informatie is waarop de vergunningaanvraag beoordeeld moet worden, is daarmee onduidelijk.
- de Nederlandse vertaling is onvolledig en soms onjuist
- grote delen (met betrekking op risico op aardbevingen) zijn 'afgeplakt', essentiële productiegegevens ontbreken en cijfers spreken elkaar tegen
- er is geen goede technische analyse opgenomen over winningsmethodes, boorlocaties, CO2-verwerking, zoetwateraanvoer en afvalwaterafvoer

Wij geven u voorts graag de volgende zaken in overweging:

- De Provincie zou eerst de volledige stukken toegezonden moeten krijgen, in een Nederlandse vertaling, voordat tot gedegen inhoudelijke advisering kan worden over gegaan.
- Tulip Oil beschikt over een aangekochte proefboringsvergunning uit 1992 betreffende TEN-02. Deze vervalt op 9 september 2015. Vanwege de ouderdom van de exploratievergunning kan deze, als zijnde de basis voor de aangevraagde winningsvergunning, wellicht aangevochten worden. Op zijn minst is een extra toets op economische haalbaarheid en op financieel draagkracht en technische competentie van Tulip Oil op zijn plaats voordat een winningsvergunning wordt overwogen.
- In de winningsaanvraag wordt consequent gesproken over de nieuwe evaluatieput (TEN-03). Feitelijk is dit dus een proefboring. De winningsaanvraag blijkt daarmee een verkapte exploratie-aanvraag (zie ook pagina 6, Concept rapport). In het kader van de aanpassing van de Mijnwet zou deze nieuwe aanvraag moeten worden aangehouden. Daarbij gelden in een proefboringsaanvraag andere inspraakmogelijkheden (voor burgers en gemeenten). De procedure voor de *proefboring* TEN-03 zou derhalve eerst zorgvuldig doorlopen moeten worden voordat een winningsvergunning kan worden aangevraagd.
- De vraag is hoe de Provincie een gedegen advies kan uitbrengen op grond van een ontoereikend FDP-rapport waarin (op pagina 9) staat dat pas ná de vergunningverlening de locaties nader bepaald gaan worden: de beoogde boorlocaties zijn zeer verschillend. Advies over een vergunning voor mijnbouw op zee kent heel andere financiële en technische gronden dan advies over een vergunning voor mijnbouw op land.
- Het verdient voorts aanbeveling om in een provinciale Milieuverordening op te nemen dat een mijnbouwbedrijf vooraf moet aantonen dat er onomstotelijk geen schade zal ontstaan (voorzorg-beginsel) en dat het hand-aan-de-kraanprincipe niet van toepassing kan zijn in kwetsbare natuurgebieden; onomkeerbare schade en vervuiling in een internationaal ecologisch belangrijk gebied is o.i. niet acceptabel. (NB De provincie Brabant heeft in de milieuverordening een verbod op fracking opgenomen vanwege het risico op milieuschade).

Onze inhoudelijke bezwaren, naar de criteria die het ministerie van EZ heeft gesteld, vindt u in de bijlage. Deze brief is ook naar de Friese gedeputeerden en Statenleden verzonden. Graag licht ik een en ander in een gesprek toe.

Op 27 mei zal er in de Tweede Kamer een algemeen overleg rond gaswinning plaatsvinden, waarin ook Terschelling behandeld wordt. Onze vereniging zal om 11:30 uur een manifestatie organiseren op Het Plein. U bent uiteraard van harte uitgenodigd.

Met vriendelijke groet, namens het bestuur,

Annet van Essen

*Vereniging GasTvrij Terschelling wil vervuilende gasindustrie in ons kwetsbare, beschermde waddengebied voorkomen. Een mijnbouwvergunning voor Terschelling betekent minimaal 23 jaar milieuverontreiniging, stank, lichthinder, geluidsoverlast, gevaarlijke transporten, bodeminjecties met chemicaliën, kankerverwekkende stoffen, radioactief afval en mogelijk bodemdaling en -trillingen. Zeker is dat er veel schadelijk CO2 in het milieu zal worden geblazen. Gevreesd wordt voor onomkeerbare landschappelijke aantastingen, natuurvernietiging en onveiligheid. Het gasveld Terschelling-Noord bevat niet meer dan voor 2,5 dag gas per jaar voor heel Nederland, en dat voor maar 20 jaar. Als we samen zoveel gas besparen is dat veldje helemaal niet nodig. Zo wordt energiebesparing ook natuurbescherming.
Help mee: ga naar www.gastvrijterschelling.nl, teken de petitie en word lid!*

BIJLAGE:

1. formele bezwaren;
2. economische aspecten;
3. technische aspecten;
4. maatschappelijke verantwoordelijkheid

1. Formele bezwaren

- Tulip Oil stelt op blz. 4 van het FDP dat “*De technische en economische analyse in de tabellen laat zien dat het project economisch gezond is. Op die basis wordt aanbevolen een eerste evaluatieput, TEN-3, te boren (...). Het doel van deze put is het aantonen van aanwezigheid van koolwaterstoffen*”. Ook op pagina 21 (FDP) en 6 (Concept rapport) is sprake van “*testen, onderzoeken en bewijzen*” van boormethodes, fracking en zelfs “*het bepalen van de productiehoeveelheid*”. De TEN-03 put wordt een **evaluatieput** genoemd. In wezen betreft het hier dus een **proefboring**. Het verdient aanbeveling de winningsaanvraag te af te wijzen omdat deze kan worden beschouwd als exploratieaanvraag. Voor proefboringen geldt een ander vergunningstraject (met inspraakprocedures door gemeenten).

- De proefboring waar de exploratievergunning op is gebaseerd heeft plaatsgevonden in 1992 in de put TEN-02. De gegevens waarop Tulip Oil zich in haar vergunningaanvraag beroept stammen uit 1991-1996 en 2006. De vraag is of deze gegevens na 10-20 jaar tijd niet **te gedateerd** zijn of deze gegevens ook van toepassing kunnen zijn op de nieuwe (proef)boring TEN-03. De vorige concessiehouder is tot 2009 van mening geweest dat er een nieuwe proefboring plaats zou moeten vinden. Tulip Oil geeft niet aan op grond waarvan het bedrijf nu wel direct tot winning over denkt te kunnen gaan.

- De exploratievergunning vervalt op 9 september 2015. Een extra toets van de exploratievergunning met de kennis van nu ligt voor de hand, zeker ook omdat sindsdien veel **natuurbeschermende maatregelen** van kracht zijn geworden. Een eventuele verlenging van die vergunning zal in het licht van de huidige milieueisen moeten worden beoordeeld. Voortschrijdend inzicht, met Groningen in het achterhoofd, vraagt om extra voorzichtigheid.

2. Financiële argumenten:

- EZ heeft een opsporingsvergunning voor Terschelling Noord (TEN) verleend aan TO op basis van de overdracht door Ascent. Ascent heeft deze exploratievergunning op haar beurt overgenomen van de NAM. Tulip Oil meent op 10 november 2014 in haar exploitatie-aanvraag dat er geen nadere evaluatieboring nodig is omdat de economische winbaarheid voldoende is aangetoond. Bij de proefboring in 1993 was echter sprake van een ander olieprijspeil. Als dit veld economisch winbaar is, waarom hebben NAM en Ascent dit veld dan **niet eerder ontgonnen**? De vraag is voorts of Tulip Oil bij de overname van de vergunning wel voldoende getoetst is op financiële draagkracht.

- Het doel van TEN-03 is “*het aantonen van aanwezigheid van koolwaterstoffen, het testen van boormethodes en het vaststellen van de productiehoeveelheid*” (pagina’s 21 FDP en 6 Concept rapport). Hoe verhoudt dit zich tot de uitspraak dat rentabiliteit al is aangetoond bij de proefboring (TEN-02 in 1993)? Als je nog niet zeker weet of en hoeveel winbare koolwaterstoffen er zijn, en je weet niet of je boormethode werkt, hoe kan je dan zeggen dat het economisch haalbaar is? In feite betreft dit - dus - een proefboring.

- Terschelling Noord betreft een **klein gasveld** dat maximaal **voor 2,5 dag gas** per jaar, gedurende 20 jaar, gas zou kunnen opbrengen voor de Nederlandse huishoudens. Er zijn dus vraagtekens te plaatsen bij nut en noodzaak van dit veld, zeker gezien de milieuvervuiling, kosten voor CO₂-verwerking en inkomstenderving voor Terschelling, die met ontginning gepaard gaan.

- De tabellen op pagina 4 (table 1. Gas initially in place) en 7 (table 2. Resources in the license block) bevatten **verschillende getallen** voor dezelfde secties (TEN-Central, -East, -West en -Tail). Zo bevat de sectie Tail in tabel 1 een productiecapaciteit 1,290 (million m³), maar in tabel 2 is dat maar 1,046. De vraag is op welk getal de vermeende economische winbaarheid is gebaseerd. Hierbij geldt ook: hoe moeten deze getallen gelezen worden? Tail bevat 1,290 (million m³) maar East bevat 90. Is dat 90.000.000 of moet dat zijn 9,0 of 0.90? De ontbrekende komma maakt nogal een verschil in verwachte opbrengst.

- Is de **financiële draagkracht** van Tulip Oil voldoende. De vraag is of deze kleine, relatief onervaren maatschappij langdurige investeringsverplichtingen kan garanderen en calamiteiten en schadeposten financieel het hoofd kan bieden. Calamiteiten die op een locatie als Terschelling zeer complex zullen zijn.

- Investeerder Barclays Natural Investment (BNRI) private-equity is voor 80% aandeelhouder in Tulip Oil. Een dergelijke financier wil gewoonlijk op een termijn van 5-7 jaar rendement op een investering. Het verdient aanbeveling uitsluitel te vragen of Barclays de **investeringsrisico's** zal dragen, nu de oorspronkelijke plannen van Tulip Oil (geplande aanvang winter 2015) langdurige vertraging oploopt door een eventuele aanhouding van de vergunning en de wetswijzigingen rond de Mijnwet. En of dit effect heeft op de investeringsmogelijkheden en financiële draagkracht van Tulip Oil.

- Er is geen inzicht in de kosten voor de extra maatregelen voor de CO₂-verwerking/afscheiding noch voor de **kosten** van de **milieuschade** die optreedt bij de uitstoot van tonnen CO₂ tijdens het productieproces en onduidelijk is wie voor deze kosten garant staat.
- Onduidelijk is ook welke kosten op lange termijn zijn berekend voor de **CO₂-opslag** in de ondergrond.
- Onduidelijk is ook in hoeverre Tulip Oil garant staat voor de **kosten van onvoorziene schade** aan landschap en natuurgebieden op de lange termijn. Het FDP stelt op pagina 12 dat “*de winning van koolwaterstoffen kan resulteren in bodemdaling*” maar de vraag is of de effecten op de bodem voldoende in kaart zijn gebracht en of daarbij ook het cumulatieve effect van de verscheidene gasboringen in Noord- en Waddenzee is meegenomen.
- Tulip Oil stelt dat de “*locatie in principe in oorspronkelijke staat wordt hersteld*” (pagina 7, Concept Rapport). Onduidelijk is wat de **kosten** zijn voor bijvoorbeeld het **natuurherstel** van natuurgebied de Koegelwieck en of deze zijn meegewogen. In dit gebied is een hoge grondwaterstand essentieel voor de soortenrijkdom. Decennia natuurbeheer zijn hier op gericht. Het ‘vloeiستofdicht maken’ en asfalteren van een boorlocatie en de toegangswegen vraagt om intensieve bemaling, waardoor het onvermijdelijk is dat in de wijde omgeving op grote schaal ecologische veranderingen gaan plaatsvinden waarvan de vraag is of ze (op redelijke termijn) omkeerbaar zijn.
- In hoeverre is er sprake van **financiële haalbaarheid voor de Nederlandse staat** aangezien EBN voor 40% meedeelt in de kosten van deze exploitatie? Kosten die hoog zullen uitvallen gezien de complexiteit van de locatie, het fracken, de beperkte infrastructuur, de dure gasbehandeling vanwege 15% CO₂, het nodige natuurherstel en imagoschade voor het Waddengebied.
- Het is de vraag of bijkomende kosten voor de Staat zijn meegerekend in de vorm van de **subsidiereregelingen** voor het afvangen van CO₂.
- Op grond van het FDP is onvoldoende inzicht in de kosten voor het **energieverbruik** voor het ontginnen (boringen, licht, generatoren, compressoren, etc) van dit veld en of het Terschellinger energienet deze industrie aan.
- Onduidelijk is wat er aan **zoet water** nodig is om de benodigde fracking toe te passen en waar haalt Tulip Oil dat water vandaan haalt.
- In hoeverre worden de kosten voor het **opruimen** van de installatie en pijpleidingen meegewogen. Staat Tulip Oil garant cq is zij kapitaalkrchtig genoeg voor schade op lange termijn, ontstaan door lekkende afgesloten installaties en pijpen (onder het maaiveld).
- Tulip Oil spreekt van het aanleggen van pijpleidingen onder de duinen. In hoeverre zijn kosten voor veiligheid van de kustwering meegenomen.

Het is maar zeer de vraag of de inleiding van het Concept Rapport in de bijlage van Tulip Oil bewaarheid wordt: “De ontwikkeling ervan draagt bij aan de voorzieningszekerheid van aardgas in Nederland en aan de Nederlandse economie”. In de transitie van fossiele naar duurzame energiebronnen is beperking van aardgasverbruik bepalend. Als we met zijn allen gas besparen en alternatieve bronnen zoeken, hebben we dit gas niet nodig.

3. Technische argumenten:

- De proefboring in TEN-02 door NAM is een verticale boring geweest. De vraag is in hoeverre deze als basis kan dienen voor de **horizontale boring** die Tulip Oil van plan is nu uit te voeren in de nieuwe evaluatieput TEN-03.

- Op pagina 2 van het FDP zegt Tulip Oil: *“Een belangrijke succesfactor is het kunnen beschikken over een technisch hoog ontwikkeld en innovatief managementteam”*. Hier staat niet dat Tulip Oil daarover daadwerkelijk beschikt. Kan management ook boorputten slaan?

De bodem is slecht doorlatend (ticht) waardoor vrijwel zeker gebruikt wordt gemaakt van fracking met chemicaliën (door Tulip Oil hydraulische stimulatie genoemd). Tulip Oil geeft geen informatie die aantoont dat het bedrijf genoeg **kennis en ervaring** heeft om dit veilig en rendabel uit te voeren binnen een complexe setting als op Terschelling, met alle natuurbeschermende regels en in de nabijheid van een zoetwaterbel.

Slechts op basis van de kennis en kunde van de in te huren contractormaatsschappij (save operator track record) zou advies over winningsvergunning mogen worden gegeven.

- Op pagina 12 stelt Tulip Oil: *“Het werk wordt uitgevoerd in overeenstemming met wetgeving op mijnrechtelijk en natuurbeschermingsgebied, inclusief emissies naar lucht en water”*. Voorts stelt het bedrijf dat de noodzakelijke CO₂-verwijdering (van 15% naar 3 %) op land zal plaatsvinden. Tulip Oil zegt dat de CO₂ wellicht wordt *“geïnjecteed na start van de productie en na drukverlaging (10%)”*. Tulip Oil bewijst niet dat zij die technieken beheerst. Gedurende de periode dat de reservoirdruk nog buiten de gestelde marge van 10% valt, wordt de CO₂ afgeblazen naar de atmosfeer. Het duurt minimaal een jaar voordat de druk op dat niveau is. Bij dit veld wordt uitgegaan van een productie van 627.098 m³/dag (berekend op basis van tabel 1, pag 4). Dit betekent een **uitstoot van 81.523 m³ CO₂/dag = 153 ton per dag**. Dit past niet binnen het milieubeleid om CO₂-uitstoot tegen te gaan.

- **CO₂-injectie** staat, zoals Tulip Oil zelf ook zegt, slechts in de kinderschoenen. Ons omringende landen hebben besloten hun CO₂-injecties te stoppen toen bleek hoe intensief de putwand ging roesten door het agressieve CO₂. (Shell in Noorwegen, 2008, en CO₂-injectie gestaakt in Engeland in 2011). Deze corrosie, samen met de injecties tegen een druk van 300 bar in, kunnen leiden tot een blow-out. Gevaarlijke, onbewezen experimentele technieken horen niet thuis in natuurgebieden.

- Alvorens de CO₂ (experimenteel) geïnjecteed kan worden, zal het eerst van het gas afgescheiden moeten worden. Tulip Oil geeft niet aan hoe dat gaat gebeuren. Op deze schaal lijkt als CO₂-afscheidingsmethode alleen de **omstreden MDEA-absorptiemethode** te kunnen worden toegepast. Omstreden vanwege de gebruikte kankerverwekkende amines. Om die reden is door de Noorse overheid een groot CO₂-reinigingsproject stilgelegd na een gezondheidsrisicoanalyse.

- CO₂-uitstoot in de lucht betekent bij een zwakke wind dat natte CO₂ uit een vrijstaande ventpijp pas na enige kilometers begint te verwaaien. In de directe omgeving regent het **kankerverwekkende chemische absorptierestanten**. Onduidelijk is hoe Tulip Oil technisch gaat realiseren dat het Hoornse bos, natuurgebied de Koegelwieck en het op 2 kilometer liggende dorp Hoorn niet onder een deken van CO₂ komen te liggen, noch hoe de milieuschade wordt tegengegaan in het ‘verwaaiingsgebied’: natuureservaat Boschplaat, Waddenzee en Noordzee?

- Onduidelijk is wie verantwoordelijk is voor de **lange-termijnopslag van CO₂**. CO₂ kan verbindingen aangaan met ondergrondse gesteenten, cement en leidingen en zou kunnen leiden tot bodemstijging als het volume in de ondergrond toeneemt. Wat zijn de risico's in combinatie met eventuele bodemdaling elders in het gasveld? Tulip Oil geeft hier geen betrouwbare analyse van.

Voor bedrijven vormt langdurige aansprakelijkheid voor opgeslagen CO₂ een drempel. Tulip Oil zegt niet die verantwoordelijkheid wel aan te gaan.

- De Zechstein area heeft een **dunne toplaag**. Dat is een risico dat nader onderzocht moet worden (pagina 16 FDP). Hoe verhoudt dit risico van een dunne toplaag zich tot het plan om de CO₂ in de grond te injecteren? De uitkomst van dit onderzoek zal moeten worden afgewacht alvorens een besluit over deze gaswinningsvergunning kan worden genomen.

- Hoe gaat Tulip Oil om met **het gevaarlijke aardgascondensaat**. De opslag en transport hiervan is gepland op Terschelling. Het is zeer brandbaar en zeer vluchtig en bevat o.a. toluen en benzeen.

De door Tulip Oil aangegeven procesbehandeling van CO₂-afscheiding en CO₂-injectie zijn beide omstreden en worden zeker bij een dergelijk hoge druk zoals in Terschelling Noord niet algemeen toegepast. Tulip Oil zegt “waar mogelijk de nieuwste inzichten” toe te willen passen. Zolang er nog sprake is van een experimentele fase is het onverantwoord dat een winningsvergunning wordt verleend. Dergelijke experimenten, gepaard gaande met milieurisico's, horen niet in natuurgebieden thuis. De aandacht en de financiële steun voor CO₂-opslag gaan daarnaast ten koste van de ontwikkeling van duurzame energiebronnen.

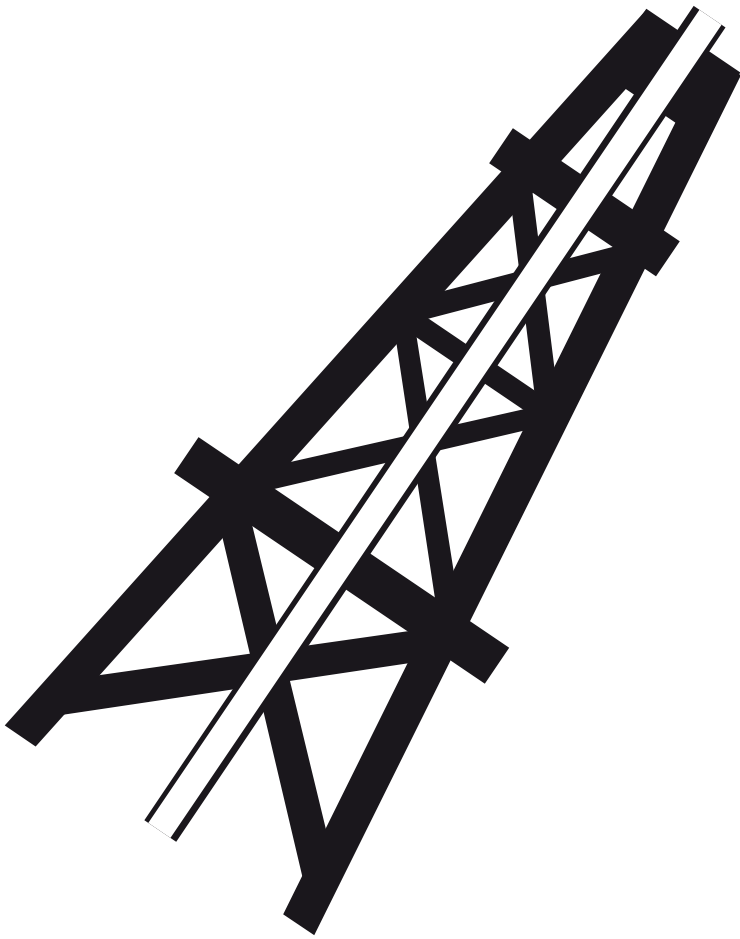
4. Maatschappelijke verantwoordelijkheid

- Hoewel het aspect 'draagkracht' pas in de nieuwe Mijnwet een toetsingscriterium zal worden, willen wij u er hier vast met klem op wijzen dat het FDP omtrent draagvlak misleidende en onware informatie bevat. Het FDP-document is van 14 februari 2015 en stelt dat "*de relatie met de klankbordgroep zeer goed*" is (pagina 13). Deze klankbordgroep, geformeed door (het inmiddels failliete) adviesbureau IMSA om draagvlak te creëren, heeft zichzelf echter al op 10 februari 2015 opgeheven uit onvrede over IMSA, het gebrek aan transparantie en aan kaderstelling.

Op pagina 14 is sprake van een concept van een convenant tussen 80 verschillende belangenverenigingen/ belanghebbenden. Tulp Oil gaat hier volledig voorbij aan het feit dat de in het convenantdocument genoemde partijen al voor de publicatiedatum van het FDP expliciet hebben gesteld dat zij onterecht als partners worden genoemd (Waddenvereniging, Vogelbescherming etc). Zij hebben openbaar afstand genomen van dit document. De "brede dialoog" die wordt genoemd heeft niet plaatsgevonden.

- Voorts staat als eerste termijn voor gasboring de winter van 2015 genoemd (pagina 6 FDP). Het getuigt niet echt van accuratesse dat al deze foutieve informatie half april 2015 in een officieel adviesdocument aangeboden wordt. Tulip Oil heeft in allerijl daags na publicatie deze aanvangsdatum in een mail moeten bijstellen naar 2016. Dit alles geeft te raden naar de algehele nauwkeurigheid van de handelwijze van Tulip Oil.

Tot slot zou het fundamentele recht op een veilige leefomgeving meegewogen moeten worden bij deze aanvraag tot mijnbouw. Het betreft risicovolle industrie die niet alleen de inwoners van Terschelling maar ook tienduizenden vakantiegangers raakt.

GAS**VRIJ**
TERSCHELLING